

La col·lecció arqueològica Duran Vall-llosera

PERE DURAN VALL-LLOSERA
Col·lecció Duran Farell

Podríem dir que la col·lecció arqueològica Duran Vall-llosera és fruit de les moltes passions de Pere Duran Farell, i conseqüència de la seva complexa i rica personalitat. Pere Duran va ser un humanista polifacètic, original, inquiet i persuasiu que va viure al bell mig dels esdeveniments socials, econòmics i polítics del seu temps. Ho va fer com a home públic, però sense fer el pas a la política, malgrat diferents i múltiples oferiments.

Pere Duran va néixer a Caldes de Montbui el 27 de febrer de 1921 i va morir l'11 de juliol de 1999. Va tenir una vida privada molt plena i diversa, amb una gran varietat d'interessos, culturals i estètics, concretats en escapades al desert i altres indrets llunyans, per trobar-hi la natura en estat pur, fer excavacions arqueològiques i recol·lectar plantes i minerals, així com cercar peces d'art i etnològiques.

Malgrat la seva formació d'enginyer, Pere Duran mai no es va deixar dominar per la tècnica. La seva activitat professional era d'abast espanyol i internacional, però sempre va tenir clara la seva catalanitat. Mai no va abdicar dels seus signes de catalanitat i va fer servir sempre el català a les juntes d'accionistes de Catalunya de Gas i Gas Natural. Tenia clar que el país s'havia de defensar entrant de forma responsable a la xarxa dels poders fàctics per influir-hi, i així aconseguir que Catalunya fos la primera en gasificació i capdavantera en la introducció de gas natural mitjançant una empresa catalana d'abast nacional i internacional.

Sempre deia que la societat tenia un gran dèficit d'esperit, que l'explosió del món material ens havia confós, que creïem que per la via natural, per la via

del consum, ho podríem resoldre tot. Deia que calia fer homes abans que tècnics i científics; calia recuperar la creació d'homes amb capacitat i consciència. L'administració de la ciència i la tecnologia s'havia de fer amb saviesa. Si no era així, la humanitat perillava.

El seu currículum és molt extens. Va obtenir el títol d'enginyer de Camins, Canals i Ports l'any 1947, a Madrid.

Els principals càrrecs que va exercir van ser:

- President de Catalana de Gas i de Gas Natural.
- President i president d'honor d'Hidroelèctrica de Catalunya, SA.
- President d'Hispano Francesa de Energía Nuclear, SA, Corporació Industrial Catalana, SA, Maquinista Terrestre y Marítima, SA, La Ribera, SA; Kao Corporation, SA i Gas Madrid, SA, entre d'altres.
- Conseller de Renfe, Junta de Energía Nuclear, Banco Urquijo, Banco Hispano Americano, Hidroeléctrica Española, Shell Española, Iberdrola i Tèxtil Celrà.
- Gerent de la Comissió Promotora d'Autopistes.
- President de la Comissió Ciutadana per a la Commemoració del Centenari de l'Exposició Universal de 1888.
- President de la Fundació del Gran Teatre del Liceu.

Després de la seva jubilació també va ser, entre d'altres:

- President d'honor de Gas Natural.
- President de la Fundació Catalana de Gas.
- President de la Fundació Ortega y Gasset i president del Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible de la Generalitat de Catalunya.
- President d'honor del Capítol Social de la Universitat Politècnica de Catalunya.
- President d'honor del Capítol Espanyol del Club de Roma.
- President d'honor del Patronat del Museu Nacional de Catalunya.
- President de la Comissió Ciutadana de Suport al Nou Jardí Botànic de Barcelona.

Finalment, cal destacar que Algèria va batejar el tram algerià del gasoducte Magrib-Europa amb el nom de Pere Duran Farell. No ho va fer només per honorar la seva memòria, en associar el seu nom a l'obra que tan decididament va impulsar, sinó com a símbol d'amistat entre les dues ribes de la Mediterrània.

Pere Duran va fer col·lecció de tot allò que li agradava. Aquí parlarem d'arqueologia, però també va col·leccionar pintura, botànica (cactus i bonsais) i fòssils i minerals. Avui dia, la seva esposa, Montserrat Vall-llosera i Vilaplana —que va ser l'autèntica coautora de la col·lecció—, té cura de tot, excepte de la gran col·lecció de bonsais —més de 160 exemplars—, que per desig exprés del seu marit va donar al Jardí Botànic de Barcelona el maig de 2012.

Com hem comentat, Pere Duran era fill de Caldes de Montbui i de molt jove, quan tenia tretze o catorze anys, passejant pels voltants de la seva vila natal —de passat romà reconegut— anava trobant restes romanes, i així va anar fent una petita i interessant col·lecció que li va desaparèixer durant la Guerra Civil. Cal imaginar que va ser aleshores quan li va néixer la passió per l'arqueologia i el col·leccionisme.

Col·lecció arqueològica

La base de la col·lecció està formada pel conjunt de peces corresponents a quatre excavacions: una necròpolis ibèrica a Baza (Granada), un assentament argàric a Oria (Almeria), tres necròpolis a Abri i Amara (Sudan) i un assentament a la riba oriental de l'Eufrates (Síria).

A part del material d'aquestes quatre excavacions, la col·lecció té altres conjunts d'interès, on destaquen un conjunt d'indústria lítica africana, un conjunt d'art precolombí, un altre de Fernando Poo i una mostra molt completa d'art coreà. També hi podem afegir petits conjunts de peces de Tailàndia, la Xina, Ladakh i el Txad.

Art ibèric

A finals de 1968, Pere Duran va conèixer un enginyer portuguès que estava fent feina a la província de Granada i van comentar la riquesa arqueològica del sud de la Península, en concret, de la zona de Baza. En aquest moment podem dir que va començar la col·lecció arqueològica de Pere Duran Farell.

Convençut de la riquesa de la zona de Baza, Pere Duran va comprar-hi un petit terreny i va obtenir el permís d'excavació. En una àrea relativament petita als afores de Baza hi ha tres jaciments arqueològics ibers molt rics: el Cerro Cepero, on es troba un *oppidum* (lloc habitat i fortificat) corresponent a

l'antiga Basti; el Cerro del Santuario, on hi ha una necròpolis, i el Cerro Largo, també amb una necròpolis.

L'excavació es va fer al Cerro del Santuario, on es troba una necròpolis ibera del segle IV aC que es va utilitzar durant més de cent anys. L'excavació la va dirigir el doctor Presedo (catedràtic de la Universitat de Granada). Es van fer tres campanyes d'estiu, la primera el 1969, i es van documentar 183 tombes i un *ustrinum* (crematori). Hi va haver molt material (598 peces) de gran qualitat, malgrat que moltes tombes estaven saquejades.

Durant l'última campanya —l'estiu de 1971— hi va haver una descoberta excepcional: el 20 de juliol a les 10 del matí va aparèixer una escultura policromada de pedra calcària que es va batejar amb el nom de la Dama de Baza.

FIGURA 1. Vista de la sala d'art iber amb la rèplica de la Dama de Baza al fons.

La col·lecció arqueològica ibèrica procedeix del món ibèric meridional. La majoria de les peces es van trobar en l'excavació compresa entre els anys 1969 i 1971. De la resta de peces de la col·lecció, no se'n sap amb exactitud l'origen, però corresponen amb tota seguretat a l'àrea del SE. Formen, per tant, un conjunt molt homogeni, ja que, a més de les similituds estilístiques degudes a la proximitat geogràfica, la majoria de peces s'inclou en un període cronològic que abasta bàsicament els segles IV-III aC.

El Cerro del Santuario és una necròpolis no gaire extensa, amb tombes de diferents tipus i categories que van des d'uns models molt senzills, consistents en una simple fossa o bé en caixes de tovot o pedra, fins a algunes formades per una cambra quadrada amb sostre de fusta. Es tracta d'un jaciment molt popular, ja que, com hem comentat, en una d'aquestes tombes de cambra hi aparegué una gran estàtua de pedra amb restes de policromia que representa una dona asseguda en un tron, el costat dret del qual hi ha una cavitat quadrada destinada a contenir les cendres del difunt: es tracta, doncs, d'una urna funerària. Aquesta figura, que s'exposa amb la resta de l'aixovar de la tomba al Museo Arqueológico Nacional de Madrid, ha constituït un document de gran importància perquè ha permès clarificar alguns aspectes referents a la funció de l'estatuària monumental de pedra ibèrica i relacionar amb els ritus mortuoris algunes escultures aparegudes sense context arqueològic de característiques semblants, una de les quals, la més coneguda, és la Dama d'Elx. La riquesa de la tomba on va aparèixer la Dama de Baza, tant pel que fa a l'estructura com a l'aixovar, demostra l'elevat nivell social del personatge que s'hi va enterrar.

El grup de peces més abundants de la col·lecció està format per objectes ceràmics. Es tracta majoritàriament de recipients de producció indígena fets al torn o, en menor quantitat, a mà del tipus que normalment es feien servir als poblats; però també hi ha una notabilíssima representació de peces gregues i algunes de púniques que el món ibèric importava com a articles de luxe. Una bona part dels vasos ceràmics es van trobar a la necròpolis reutilitzats com a urnes funeràries o bé formant part de l'aixovar de les tombes, on es devien col·locar com a ofrenes, plens d'aliments i d'altres productes, com per exemple perfums.

FIGURA 2. Crater àtic de figures roges amb forma de «campana» amb una escena dionisiaca atribuïda al Pintor de Tirs Negre (Baza, tomba 176).

FIGURA 3. Peça de ceràmica ibera que imita un crater de columnes amb decoració típicament ibèrica (Baza, tomba 130).

També hi ha un important conjunt d'objectes de metall, integrats per armes (falcates) i altres elements de ferro, recipients rituals de bronze, objectes d'ornament personal com fíbules, anells, arracades d'or, així com una colla de peces elaborades amb diversos materials: os, pedra, pasta vítria, plom etc.

FIGURA 4. Plat iber de ceràmica de vora exvasada amb decoració interna de motius geomètrics i vegetals estilitzats (àrea del sud-est de la península Ibèrica).

Art argàric

El segon conjunt arqueològic de la col·lecció correspon a la cultura argàrica com a manifestació característica de l'edat del bronze peninsular.

El conjunt consta de 368 peces, de les quals només vint-i-tres són de procedència desconeguda, ja que la major part del material es va trobar a les excavacions realitzades al jaciment d'El Picacho en els anys 1971 i 1972 per les arqueòlogues Inés Dug i Francisca Hernández.

Es tracta d'un poblat de petites dimensions situat al terme municipal d'Oria, a la província d'Almeria. Es troba, per tant, al nucli mateix de la zona on es va desenvolupar la cultura d'El Argar i presenta totes les característiques del que eren els poblats d'altura d'aquesta civilització.

El Picacho és un turó de 900 metres d'altitud que forma part dels últims contraforts del Sistema Penibètic i domina la Rambla de Oria en el seu punt més estratègic, allà on s'estreny i forma un congost. El poblat està situat al mateix cim del turó i presenta una estructura perfectament adaptada a la topografia del terreny. Es tracta d'un poblat de nova planta que constitueix una autèntica fortalesa per la seva situació i les seves característiques. L'opinió dels excavadors és que podria ser que la seva construcció obeís a finalitats defensives i que s'utilitzés en moments d'inestabilitat o de perill. Possiblement s'hi van desenvolupar activitats de prospecció minera, en funció dels jaciments de coure que hi ha als entorns.

Es tracta d'un assentament amb un període de vida molt curt que, a més, s'ha pogut determinar amb precisió. Les anàlisis amb carboni 14 fetes amb fragments de fusta carbonitzada i amb grans d'ordi trobats al poblat han proporcionat dues dates: 1500 i 1440 aC, que correspondrien respectivament al seu inici i final.

El jaciment s'inclou, doncs, en una fase argàrica plena que, per les característiques dels materials, podria ja apropar-se a les darreres etapes de la cultura. Un fet que cal destacar és l'acusat caràcter local de la ceràmica domèstica, on trobem unes quantes formes atípiques dins de la producció habitual d'aquesta civilització.

La col·lecció està formada majoritàriament per recipients i altres objectes ceràmics. Però també hi ha una notable representació de peces de metall i d'os, així com un extens repertori d'estrís de pedra.

Els recipients ceràmics tenen les característiques típiques de la producció argàrica: fabricació a mà, coloració fosca i absència de decoració. S'hi troben les dues modalitats, grollera i fina, segons el tipus de cuita i l'acabat. Potser un

dels aspectes més interessants de la col·lecció és la riquesa i la varietat de les formes que presenten els vasos. El grup més abundant el formen els recipients globulars o ovalats de fons arrodonit.

Procedents d'El Picacho trobem una colla de recipients amb el cos cilíndric de diàmetre molt ample i la vora vertical. Són grossos contenidors que ofereixen unes característiques molt semblants: ceràmica basta de colors marrons. Es tracta, de ben segur, d'atuells per emmagatzemar-hi cereals.

El Picacho va proporcionar també, com una peça relativament corrent en el jaciment, una mena d'urnes globulars o ovalades, amb coll curt i boca estreta, que podríem qualificar de «botelles». Els vasos més atractius i característics de la cultura d'El Argar són segurament els recipients carenats i les copes. Els recipients carenats són molt nombrosos a la col·lecció i presenten un bon repertori de mides, models i qualitats.

Sens dubte, la copa argàrica és l'element material emblemàtic de la cultura, principalment per la seva forma esvelta de peu alt. La col·lecció conté un nombre important de copes on són presents els dos tipus, la de peu baix i la de peu alt. Els exemplars de millor classe corresponen a aquest segon model, amb algunes peces molt fines, ben brunyides i de línia elegant.

FIGURA 5. Vista general d'una de les sales dedicades a la cultura argàrica, amb copes de peu alt en primer terme.

L'autèntica novetat la constitueix el conjunt de cinc recipients, procedents igualment d'El Picacho, que es poden incloure tots plegats en la denominació de vasos amb forma de tulipa. Són recipients que presenten una colla de trets comuns, tant pel que fa a la seva qualitat com pels elements estructurals. Es tracta de peces realment insòlites per a les quals no hi ha paral·lels directes en el món argàric ni en els contextos culturals que s'hi relacionen. La presència d'aquests recipients ens obliga a considerar un aspecte de la producció de ceràmica que gairebé sempre resta injustament oblidat: ens referim a la importància de la personalitat de l'artesà. Creiem que la manca de paral·lels ens ha de portar a valorar aquestes peces com l'obra d'algun terrissaire dotat d'un particular esperit creatiu.

FIGURA 6. Recipient argàric amb forma de tulipa de cos alt i allargat, amb el fons arrodonit, amb vora exvasada i envoltada de grossos mugrons cònics i amb una marcada carena a la meitat inferior (El Picacho).

Pel que fa als objectes de metall de la col·lecció, hi trobem armes —punyals i fletxes—, punxons, braçalets, anells i arracades. Amb referència als objectes d'os, hi trobem punxons, una fletxa, un ullal de senglar i vèrtebres de peix.

Malgrat que ens trobem en una cultura del bronze i, per tant, en la decadència del treball de la pedra, tenim diverses peces: un petit conjunt d'objectes de pedra calcària (elements d'ús personal com penjolls), un betil, eines, pesos de xarxa, etc. Per acabar, també hi ha grans de collarets de pedres dures, de bronze i d'os.

Art de la Núbia antiga

Entre el gener de 1978 i el febrer de 1981, la missió arqueològica de la Fundació Duran Vall-llosera va realitzar quatre campanyes d'excavacions al Sudan, a la zona de l'Alta Núbia. Aquestes campanyes estaven centrades gairebé exclusivament en l'excavació de la necròpolis d'Amir'Abdallah, situada al poble d'Abri, a la província del Nord, tret de la segona campanya, entre el desembre de 1978 i el març de 1979, en què una part de la missió es va traslladar a la propera localitat d'Amara, on es va exhumar una altra necròpolis.

Aquesta intervenció va ser concedida pel Servei d'Antiguitats del Sudan, en el marc d'una campanya iniciada els anys seixanta i reforçada els anys setanta, anomenada «Salvament de Núbia» a partir de la decisió del govern egipci de construir la presa d'Assuan, submergir per sempre més la Núbia egípcia i posar en perill tota l'Alta Núbia. L'excavació va ser dirigida per Martín Almagro Basch. Tot el material resultant de l'excavació es va dividir en dos lots: un s'exposa al Museu de Khartoum, mentre que l'altre forma part de la col·lecció Duran Vall-llosera.

La col·lecció representa una aportació important al coneixement de dues cultures que encara s'han estudiat molt poc. Es tracta de la cultura de Kerma, que correspon a l'edat del bronze, i de la cultura meroítica, de l'època hel·lenística, ambdues desenvolupades al nord del Sudan, a la zona de l'Alta Núbia; aquesta regió fa frontera amb Egipte i se situa entre la segona i la tercera cascada del Nil.

Les excavacions realitzades als jaciments d'Abri, sobretot pel que fa a les aportacions de la necròpolis meroítica, van representar la definició d'una nova cultura arqueològica, pròpia d'una època i d'una zona determinades. La documentació proporcionada pels enterraments d'Amir'Abdallah no es limita a la que es pot extreure dels elements de cultura material dipositats com aixovars a les tombes, ja que l'excel·lent conservació d'una gran part dels esquelets ha permès la realització d'anàlisis antropològiques que ens faciliten informació sobre molts aspectes de caràcter biològic, com ara el sexe i l'edat dels enterrats o les seves característiques racials.

Durant la tercera campanya de la missió arqueològica al territori d'Abri, es va detectar l'existència de tombes de l'època de Kerma. Com a conseqüència de la troballa, es va organitzar una quarta campanya de treball de camp. Una bona part de l'interès del descobriment resideix en el fet que vint-i-cinc dels quaranta enterraments del petit cementiri de Kerma es conservaven absolutament intactes. Les característiques de la necròpolis van permetre distingir dues fases cronològiques: la primera, situada en el període de transició del Kerma mitjà al Kerma clàssic, i la segona, ja en ple Kerma clàssic. La necròpolis s'havia utilitzat entre el 1800 i el 1700/1650 aC i corresponia a un període de plenitud de la cultura de Kerma, que coincideix amb el Segon Període Intermedi d'Egipte.

El jaciment meroític d'Amir'Abdallah estava integrat per dos conjunts de tombes d'un volum molt desigual i situats a poca distància l'un de l'altre.

Els materials proporcionats per la gran necròpolis van permetre plantejar una subdivisió en dues fases cronològiques successives: la fase A (300-150 aC) i la fase B (150-25 aC). La primera es va caracteritzar per l'abundància de ceràmiques decorades a mà i pels bols de bronze, mentre que a la B, molt més rica perquè coincideix amb l'etapa de decadència ptolemaica amb la mort de Ptolemeu VI (186-145 aC), s'hi afegeix la resta dels elements.

De la mateixa manera que va succeir amb les tombes de l'època de Kerma, la necròpolis meroítica d'Amir'Abdallah conserva un gran nombre d'enterraments intactes, concretament 245 sobre els 377 exhumats, fet molt poc corrent a la vall del Nil i que va afegir més interès a l'excavació.

De les quasi tres-centes peces que formen el conjunt de l'Alta Núbia, una cinquantena correspon a la cultura de Kerma i la resta, a la meroítica.

Els aixovars de la cultura de Kerma es componen principalment de vasos de ceràmica de diferents tipus; l'objecte que caracteritza tota l'evolució de la cultura de Kerma és el vas que s'anomena de «vora negra». Es tracta d'una ceràmica de tradició egípcia, amb orígens que es remunten al predinàstic antic. A la col·lecció també hi trobem vasos de vora negra que corresponen al Kerma mitjà i uns altres absolutament típics del Kerma clàssic.

FIGURA 7. Reproducció d'un enterrament de la cultura de Kerma amb elements originals de l'excavació.

La peça més ben representada a la necròpolis d'Amir'Abdallah és la tulipa típica del Kerma clàssic. Un altre vas molt freqüent al jaciment és la gerra de cos ovoide; és una peça d'inspiració clarament egípcia.

A més dels recipients ceràmics, hem d'esmentar un petit cistellet de fibra trenada, possiblement fet amb pèl de girafa, i alguns braçalets de fusta. Per acabar, parlarem d'un notable conjunt d'elements d'ornamentació; es tracta principalment de grans de collaret i dos escarabeus egipcis, un dels quals porta una decoració que cal relacionar amb les tribus hiksés del Delta.

Pel que fa als aixovars meroïtics, cal dir que estaven gairebé integrats exclusivament per recipients, la gran majoria de ceràmica, però també de bronze i de cistelleria.

Quantitativament l'element més rellevant de la necròpolis d'Amir'Abdallah va ser la ceràmica feta a mà i decorada amb impressions i incisions. La col·lecció té un lot important, amb 63 recipients sencers, la majoria extraordinàriament ben conservats.

FIGURA 8. Conjunt de peces de ceràmica meroítica i postmeroítica de les necròpolis d'Abri-Amir'Abdallah i d'Amara.

La ceràmica no va ser l'única matèria emprada a la cultura meroítica per a la confecció de recipients. La col·lecció guarda un notable conjunt de bols de bronze, gairebé tots en un grau de conservació excel·lent.

L'element més freqüent dels aixovars després dels recipients són els objectes d'ornamentació. Aquí hem de parlar de grans de collaret i penjolls; també hi ha objectes de bronze: un anell, un petit disc perforat (un botó?) i una plaqueta doblegada de funció incerta.

També mereixen una menció a part un parell d'escarabeus, un dels quals porta la inscripció «Ammó-Ra», nom de la divinitat més important de Tebes.

Per acabar, esmentarem tres elements de pedra prou interessants: dues lloses de pedra sorrenca gravades que s'identifiquen amb les conegudes «taules d'ofrena» meroítics, damunt de les quals es realitzaven les libacions i les ofrenes funeràries, i un element arquitectònic, segurament un marc de porta o finestra.

FIGURA 9. Taula meroítica d'ofrena de pedra gravada de la necròpolis d'Abri-Amir'Abdallah.

Síria

El quart conjunt de peces correspon a una excavació que es va fer a Síria. En concret, van ser dues campanyes dirigides pel doctor Gregorio del Olmo, catedràtic de la Universitat de Barcelona.

Es va excavar el Tell Jamis (un tell és un pujol format per les restes de les diverses habitacions/ocupacions successives, acumulades les unes sobre les altres durant un llarg espai de temps, característic del Pròxim Orient i de l'Orient Mitjà), situat a la riba oriental del riu Eufrates, relativament a prop d'Alep i en una zona aleshores d'assentaments kurds. Es van excavar sis nivells diferents que corresponien successivament a un cementiri d'època islàmica, un nivell romà poc important, un d'època hel·lenística, un d'època persa, un del bronze mitjà i un altre del bronze antic.

Prehistòria africana

El conjunt d'eines lítiques que conté la col·lecció s'ha trobat a diferents deserts africans i es va anar formant progressivament a partir dels viatges que el matrimoni Duran Vall-llosera va anar efectuant durant molts anys. Així doncs, a les característiques específiques de cada peça, que són les que li proporcionen valor i que permeten determinar amb més o menys exactitud la seva dimensió històrica, s'hi han d'afegir les que es deriven de les circumstàncies de la troballa, en molts llocs diferents, i que li confereixen unes connotacions personals evidents. Es tracta sens dubte del conjunt de peces de tota la col·lecció més estimat per Pere Duran i la seva esposa, ja que van ser ells qui el van trobar.

En l'àmbit científic, el factor més important d'aquests objectes resideix, indiscutiblement, en la seva mateixa naturalesa. Es tracta de peces elaborades amb materials molt resistents i duradors que, precisament per aquest motiu, han sobreviscut a altres instruments fabricats per l'ésser humà.

Com ja s'ha dit, la col·lecció està formada per peces procedents dels deserts africans, la meitat de les quals es van trobar en diversos punts del Sàhara, mentre que la resta ve de Namíbia, aproximadament un 40 %, i del Sudan.

Tot i que es tracta de materials sense context arqueològic, les seves característiques han permès classificar-los en cinc grans grups tipològics, representatius de cadascuna de les etapes que es van anar succeint al llarg de la prehistòria, i en els quals trobem un repertori complet de models que reflecteixen els diferents usos i tècniques de talla emprades en cada període: còdols tallats, bifaços, ascles, làmines i pedra polida.

Un recorregut per totes les peces de la col·lecció permet veure mostres de totes les cultu-

FIGURA 10. Punta neolítica sahariana de projectil de retoc pla amb finíssims retocs laterals

res del paleolític, des del paleolític inferior (2.500 milions d'anys) fins al neolític (6.000 anys) quan, amb l'inici de l'economia productiva, el tractament de la pedra va experimentar un canvi radical i van aparèixer els primers objectes de terrissa, que trobem representats a la col·lecció per uns quants recipients.

De tot el conjunt d'eines lítiques, el grup més espectacular és el format per una mostra abundant de bifaços, gairebé tots procedents de diversos llocs d'Algèria. També cal destacar la gran quantitat de puntes de fletxa, totes procedents del territori saharià.

FIGURA II. Puntes de fletxa neolítiques saharianes, de base còncava i osques laterals.

Les ceràmiques de la col·lecció presenten els tipus característics del neolític africà. La majoria són de procedència sahariana, amb formes ovalades i globulars, de fons rodó o apuntat.

Art precolombí

Pere Duran, a través d'un bon amic que tenia a l'Equador, va poder fer una magnífica col·lecció de peces que combina totes les cultures precolombines de l'Equador, així com algunes mostres precolombines d'altres cultures mesoamericanes.

En aquesta mostra precolombina, de més de 500 peces, n'hi ha 437 que corresponen a totes les cultures prehispàniques de l'Equador, és a dir, les que van des de la de Valdivia, del Període Formatiu i la més antiga de totes —que s'inicia al voltant del 3500 aC—, fins a les dels períodes de Desenvolupament i Integració Regional, amb peces de les cultures més conegudes d'aquests períodes, com la de Valdivia, ja esmentada, les de Machalilla, Chorrera, Bahía, Jama-Coaque, Manteña i Negativo del Carchi, però també de les menys extenses, com Guangala, Panzaleo, Tuncahuán, Tejar-Daule i Tacalzhapa, del Període de Desenvolupament, i Cuasmal, Puruha i Cashaloma, del Període de la Integració Regional.

De la cultura de Valdivia (3500-1500 aC) hi ha vuit peces de tipus Venus de més de quatre mil anys d'antiguitat. De la cultura Chorrera (1.200-100 aC) hi ha setze peces, quatre de les quals tenen una antiguitat de més de tres mil anys i són molt notables.

Després ve la cultura de Bahía (500 aC-500 dC), amb més de cinquanta peces, entre les quals sobresurt la que representa un sífilític, de 24 x 14 cm, que demostra que la malaltia ja existia abans de l'arribada dels espanyols. També són notables les figures de dos personatges de grandària considerable, de 56 i 60 cm d'alçària, escassos en les col·leccions existents avui dia, i unes ocarines molt ben conservades.

FIGURA 12. Cap massís de fang d'una Venus de Valdivia, fet a mà i acabat en vernís vermell.

Hi ha també més de vuitanta peces de la cultura Tumaco-Tolita (500 aC-500 dC), la majoria singularment expressives de diferents estats d'ànims de la persona, així com la resta, que són joies d'or.

De la cultura Jama-Coaque (500 aC-500 dC) hi ha més de quaranta peces i cal destacar-ne una, de 25 x 19 x 15 cm, que representa un oferent agenollat, la qual cosa demostra que aquesta posició no era exclusiva del cristianisme, i també —de manera especial— onze peces de personatges masculins i femenins de grandària considerable.

Són molt interessants les àmfores, algunes força grans, quasi d'un metre d'alçària, de la cultura Tuncahuán (500 aC-500 dC).

De la cultura Manteña (500 aC-1500 dC) hi ha un centenar de peces que tenen una gran personalitat.

Hi ha també unes cinquanta peces de la cultura Negativo del Carchi, encara poc coneguda, sobretot per l'espai geogràfic que va ocupar, encara que se suposa que estava principalment situada al sud-est de la cultura Cuasmal.

Hi ha moltes altres cultures representades en aquesta mostra de l'Equador i d'altres països, com Colòmbia, el Perú i l'àmplia zona de Mesoamèrica. Cal citar una peça extraordinària de 114 x 26,5 cm de la cultura Tamalameque, de Colòmbia; un peça antropomorfa de 26 x 20 cm de la cultura Talima, importants peces maia d'Hondures i teixits, bàsicament peruans, molt ben conservats, de més de mil anys d'antiguitat. Finalment, és obligada una menció, encara que breu, de la cultura Cuasmal (500 aC-1500 dC), amb més de quaranta peces, una de les quals és excepcional: una mòmia d'un nen extraordinàriament ben conservada, de 65 x 18 cm, obtinguda per l'extracció d'ossos i teixits substituïts per matèries vegetals modificants, i que, per tant, només conserva la pell, el crani i les dents.

FIGURA 13. Peça de ceràmica de la cultura Tamalameque de Colòmbia.

Fernando Poo

És un conjunt de peces corresponents al neolític de Fernando Poo que van recollir els Missioners Claretians i que van oferir a Pere Duran quan van tancar la missió a través l'Institut Claretjà de Fernando Poo.

El neolític de Fernando Poo es va iniciar el segle VII i va durar fins als segles XV-XVI, quan hi van haver els primers contactes amb els europeus. Les peces de la col·lecció corresponen a tres fases diferents: Carboneras (del segle VII al IX), Balopi (del segle XI al XIV) i Buala (del segle XV al XVI).

Art coreà

De tota la col·lecció, l'art coreà mereix una atenció especial. Es tracta d'una àmplia mostra integrada per 209 peces, la majoria ceràmiques, representatives de totes les etapes conegudes de la història de Corea, que abracen un període de gairebé sis mil anys. S'hi troben des d'alguns recipients fets a mà d'època prehistòrica fins a porcellanes elegants i delicades de la dinastia Yi, el govern de la qual es perllongà fins a l'inici del segle passat.

Hi destaca molt especialment un nombrós i variat conjunt de recipients de gres corresponent al Regne de Silla, un dels períodes en què la ceràmica coreana, i tot l'art del país en general, exhibeix trets acusadament autòctons. Alguns d'aquests vasos van proveïts dels típics peus calats que identifiquen la producció de Silla dels segles V-VI dC. Entre les peces més notables cal esmentar la presència de vint-i-tres exemplars celadon de la millor època de la dinastia Koryo, del segle XII dC, i entre aquests, molt especialment, els que presenten decoracions incrustades, tècnica inventada a Corea que va constituir la gran aportació del país a l'art de la ceràmica mundial. Un petit grup de cinc recipients de bronze corresponents a les dinasties Koryo i Yi completa i enriqueix la col·lecció.

Pere Duran comentava que la contemplació d'aquesta mostra revelava l'obra d'un poble petit, que sovint havia estat ofegat per pobles més potents, però que havia sabut preservar, malgrat tot, el seu caràcter intrínsec i assimilar, al mateix temps, les aportacions externes per desenvolupar un art propi d'una indiscutible personalitat i bellesa. També afegia que aquest conjunt realment excepcional, i molt probablement únic a l'Estat espanyol, amb tota seguretat contribuiria a ampliar el coneixement general de les manifestacions artístiques orientals i, més concretament, a sensibilitzar els afeccionats del nostre país envers la cultura de Corea, tan atractiva però alhora tan desconeguda.

Altres

La col·lecció arqueològica també acull petits conjunts de peces de procedència diversa.

Hi ha vuit peces molt ben conservades de Bang Chieng i que corresponen al neolític tailandès. Són recipients de ceràmica decorats amb motius en forma d'espiral. Bang Chieng és una localitat que es troba al nord-est de Tailàndia, a uns 700 km de Bangkok, a prop de la frontera amb Laos i no gaire lluny de Vientiane. Es tracta de peces de ceràmica de més de sis mil anys d'antiguitat corresponents a l'edat del bronze més antiga del món; això fa pensar que són un miler d'anys més antigues que altres troballes fetes a la Xina i a Egipte.

També trobem un conjunt de set peces de bronze de l'època Han, és a dir, entre el 202 aC i el 220 dC. El període Han és considerat una edat d'or dins de la història xinesa; és l'època en què el confucianisme esdevé la filosofia oficial de l'Estat: s'unifiquen els diversos dialectes de la llengua xinesa, prospera molt l'agricultura, es fan obres de regadiu i hi ha una forta expansió del comerç.

Finalment, trobem dues petites col·leccions interessants, una de vidres romans del sud de la península Ibèrica, i una altra de llànties romanes i medievals, també del sud peninsular.

Referències bibliogràfiques

- CONDE I BERDÓS, M. Josep; FULLOLA I PERICOT, Josep M. (1995). *Col·lecció Arqueològica Duran-Vall-Llosera: Prehistòria africana*. Barcelona: Martin.
- CONDE I BERDÓS, M. Josep (1995). *Col·lecció Arqueològica Duran-Vall-Llosera: Art de la Núbia antiga*. Barcelona: Martin.
- (1996). *Col·lecció Arqueològica Duran-Vall-Llosera: Art coreà*. Barcelona: Martin.
- (1997). *Col·lecció Arqueològica Duran-Vall-Llosera: Art ibèric*. Barcelona: Martin.
- (1998). *Col·lecció Arqueològica Duran-Vall-Llosera: Art argàric*. Barcelona: Martin.
- FÀBREGAS, A. Pere (2014). *Pere Duran Farell. Biografia*. Barcelona: RBA.
- MALUQUER SOSTRES, Joaquim (2003). *Què pensa Pere Duran Farell*. Barcelona: Proa.
- SOLANILLA I DEMESTRE, Victòria (1990). *Col·lecció Arqueològica Duran-Vall-Llosera: Art precolombí*. Barcelona: Martin.